

פרשת משפטים

חובל בחבירו ובאביו

ומכה אביו ואמו מות יומת: (שמות פרק כא, טו)

וכי יריבן אנשים והכה איש את רעהו באבן או באגרף ולא ימות ונפל למשכב: (שם, יח)

טיפול רפואי באביו או אמו

יש להסתפק האם מותר לרופא לטפל באביו או אמו, באופן שקיים חשש שמא יחבול בו, והחובל באביו או אמו חייב מיתה. ומאדך רצון האב והאם דווקא שבנם יטפל בהם, או מצד שיהיה יותר מסור בהטיפול, או מבחינת כספי שהוא לא יקח מהם כסף.

מחילה בחובל

השאלה הראשונה שצריכים לדון עליו הוא האם מועיל מחילה בחובל בחבירו ובחובל באביו, שאם מועיל מחילה יכול האב למחול לבנו, ולא יעבור על איסור, אפילו אם יחבול בו בטעות.

חידוש הסמיכה

הנה ידועים הם הפולמס הגדול אודות חידוש הסמיכה בזמן הזה. שחכמי צפת ובראשם מהר"י בירב רצו לחדש המסיכה, עפ"י דברי הר"מ (בהלכות סנהדרין פרק ד, יא) שכתב וז"ל נראין לי הדברים, שאם הסכימו כל החכמים שבארץ ישראל למנות דיינים ולסמוך אותם הרי אלו סמוכים, ויש להן לדון דיני קנסות ויש להן לסמוך לאחרים. וכ"כ בפירוש המשנה למסכת סנהדרין (פרק א, ג) וז"ל ואני סבור שאם תהיה הסכמה מכל התלמידים והחכמים למנות איש בישיבה, כלומר שיעשוהו ראש, ובתנאי שיהא זה בארץ ישראל כמו שהקדמנו, הרי אותו האיש תתקיים לו הישיבה ויהיה סמוך ויסמוך הוא אחר כך את מי שירצה. לפי שאם לא תאמר כן לא תהא אפשרית מציאות בית דין הגדול לעולם, לפי שצריך כל אחד מהם שיהא סמוך בלי ספק והרי כבר הבטיח ה' בשיבתם באמרו ואשיבה שופטך כבראשונה.

חכמי ירושלים ובראשם מהרלב"ח התנגדו לחידוש הסמיכה, וטענתם שהר"מ מסיים דבריו וכ' "שהדבר צריך הכרע", הרי לן שהר"מ עצמו לא היה בטוח בחידוש שלו. עוד טענו שהרי הר"מ התנה שרק בהסכמת כל חכמי ארץ ישראל אפשר לחדש הסמיכה, וחכמי ירושלים לא הסכימו.

מלקות על פי עצמו

עיקר הסיבה למה רצו לחדש הסמיכה היה כדי שהב"ד יוכלו לתת מלקות, משום שהיו הרבה אנוסים (ממדינת ספרד) שרצו לחזור בתשובה, וחששו לעוונותיהם הרבים, וביניהם חיובי כריתות, ואם ילקו הרי יפטרו מחיוב כריתות, למאן דאמר חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן.

אחד הדיונים שדנו מהר"י בירב ומהרלב"ח הוא האם אפשר להלקותם, מאחר שלא עברו העברות בעדים והתראה, וממילא אינם מחויבים מלקות, ואם ילקו יעבור השליח ב"ד על לאו של "לא יוסיף". ועי' בקונטרס הסמיכה (נדפס בשו"ת מהרלב"ח) שכתב תוך דבריו

שנראה שמותר להלקותו הואיל והוא מוחל, ועי"ש שמסתמך על מה שכתב הרמב"ם (פרק ה' מהלכות חובל ומזיק הל' א) וכל המכה אדם כשר וכו' דרך נציון הרי זה עובר וכו', משמע דאינו עובר אלא דרך נציון (ר"ל דרך מריבה מלשון "כי ינצו אנשים"). אבל עי"ש שמכל מקום אין מכאן ראיה כלל לשיהיו רשאים הבית דין להלקות אותו מלקות של תורה, דהא קיימא לן בכמה מקומות, (סנהדרין פרק קמא ופרק זה בורר ועוד) דאין אדם משים עצמו רשע, רוצה לומר שאין אדם נאמן על עצמו לומר שעשה עבירה. אבל לגבי הא דמועיל מחילה אינו חולק על מהר"י בירב.

חובל שלא כדרך "נציון"

מה שהוכיח מהרמב"ם שאינו אסור חובל אלא היכא שהוא "דרך נציון", לכאורה אינו מוכח דז"ל הרמב"ם, אסור לו לאדם לחבול בין בעצמו בין בחבירו, ולא החובל בלבד אלא **כל המכה אדם כשר מישראל בין קטן בין גדול בין איש בין אשה דרך נציון** הרי זה עובר בלא תעשה וכו'. מדיוק לשון הרמב"ם משמע שרק לענין מכה יש תנאי של דרך נציון, אבל היכא שחבל בו ממש, י"ל שאין תנאי של דרך נציון, ובכל מקרה עובר. וכן הביא בשו"ת אגרות משה (חושן משפט חלק ב סימן סו) בשם הג"ר טוביה גלדשטיין זצ"ל, אבל הגרמ"פ זצ"ל חולק עליו דהא בין חובל בין מכה ילפינן מפסוק אחד ד"לא יוסיף", וכיון שמשמע לרמב"ם דהוספה במלקות הוא דרך נציון ובזיון, ולכן לא יכול ללמוד הכאה שלא בדרך נציון ובזיון, א"כ גם חובל הוא דוקא בדרך נציון ובזיון, והתנאי דרך דרך נציון אסור קיים גם על חובל, דלא שייך לחלק הלימוד הואיל ונלמד מפסוק אחד.

מחילת האב

וכדברי המהרלב"ח כתב המנחת חינוך (מצוה מח) גם לענין מחילת האב, וז"ל ונלע"ד דזה שחייבה התורה בהכה אביו ואמו או בחבירו, היינו דוקא בלא רשות, אבל אם אביו ואמו אומרים לו שיכם או יקללם אינו עובר בלאו הזה, ואינו חייב מלקות ולא מיתה. עי"ש שמוכיח כדבריו מהא דכתב הרמב"ם (פרק כ"ו מהל' סנהדרין הל' ו') שאף על פי שיש לו לדיין או לנשיא למחול על כבודו, אינו יכול למחול על קללתו, וכן שאר העם **אף על פי שמחל המקולל מלקין את המקלל שכבר חטא ונתחייב**. ועי"ש בכ"מ דמשמע דוקא אם כבר קילל כיון שכבר עבר עבירה לשמים אין המחילה מועלת, אבל בתחלה שנותן רשות לקלל אין כאן עבירה כלל, וכן כאן גבי מכה אין כאן עבירה כלל לא בחבירו ולא באב ואם. משמע מדברי המנ"ח שהטעם הוא משום מחילה, והיינו משום דהוי מצוה שבין אדם לחבירו שמועיל מחילה. ויש להביא סמך לדבריו מההיא דסנהדרין (פד, ב) דאיבעיא להו בן מהו שיקיז דם לאביו, רב מתנא אמר (ויקרא י"ט) ואהבת לרעך כמוך, פרש"י לא הוזהרו ישראל מלעשות לחבריהם אלא דבר שאינו חפץ לעשות לעצמו. משמע שכל האיסור לחבול באביו אינו אלא בגדר מצוה של "בין אדם לחבירו", ולכן שפיר מועיל מחילה.

הקזת הדם

אבל עי"ש (סנהדרין פד, ב) בהמשך הסוגיא שרב לא שביק לבריה למישקל ליה סילוא, מר בריה דרבינא לא שביק לבריה למיפתח ליה כוותא, דילמא חביל והוה ליה שגגת איסור, אי הכי אחר נמי אחר שיגגת לאו בנו שגגת חנק. וק' הרי עושה ברשות אביו א"כ יש כאן

מחילה וליכא שגגת חנק, תי' המנ"ח שהתם חיישינן דלמא יעשו שלא לצורך בשוגג, **שלא מרצון אביו**, אבל אם אביו (וכן בחבירו) מוחל ומצוה להכותו אינו חייב כלל, ואינו עובר כלל, וכתב "אף על פי שלא מצאתי זה מפורש מ"מ הסברא נותנת, כן כנלע"ד ברור".

אבל עי' ברמב"ם (פרק ה' מהל' ממרים הל' ז') שכתב וז"ל המקיז דם לאביו או שהיה רופא וחתך לו בשר או אבר פטור, אע"פ שהוא פטור לכתחילה לא יעשה, ואפילו להוציא סילון וכו' שמא יעשה חבורה באביו. במה דברים אמורים בשיש שם אחר לעשות, אבל אם אין שם מי שיעשה אלא הוא והרי הן מצטערין, הרי זה מקיז וכו' **כפי מה שירשהו לעשות**. משמע שאפילו בדליכא אחר לא הותר אלא "מה שירשהו", דהיינו ברשות, ובכל זאת בדאיכא אחר אסור, הרי לן שאפילו היכא שהאב מוחל יש איסור. (ועי"ש במנ"ח שהרגיש בזה)

זריקות

בספר גשר החיים (חלק ב' סי' א') הסתפק האם מותר לכן לתת זריקות לאמא שלו, ושלא השאלה לכמה גדולי הזמן, והדפיס תשובתם של שלשה גדולי עולם, הגרי"א הרצוג זצ"ל, הגרצ"פ פראנק זצ"ל, והגרשז"א זצ"ל "הכוכב הנוגה החדש" (שהיה אז בשנות השלושים).

הגרי"א רצה להתיר על פי דברי המנ"ח שמועיל מחילה, וכתב להוכיח שמועיל מחילה מההיא דסנהדרין (פט, ב). דהנה במשנה כתוב הכובש את נבואתו, **והמוותר על דברי נביא**, ונביא שעבר על דברי עצמו מיתתן בידי שמים. ואמרינן בגמ' כגון חבריה דמיכה, דכתיב (מלכים א, כ) ואיש אחד מבני הנביאים אמר אל רעהו בדבר ה' הכיני נא, וימאן האיש להכותו, וכתיב (מלכים א, כ, לו) ויאמר לו יען אשר לא שמעת בקול ה' הנך הולך מאתי והכך האריה, וילך מאצלו וימצאהו האריה ויכהו.

ובהמשך הסוגיא מקשה הגמ' מנא ידע (שהוא נביא וחייב להקשיב לו) דאיענש, ומשני דיהב ליה אות, ומק' הא מיכה דלא יהיב ליה אות ואיענש, ומשני היכא דמוחזק שאני, דאי לא תימא הכי אברהם בהר המוריה היכי שמע ליה יצחק, אליהו בהר הכרמל היכי סמכי עליה ועבדי שחוטי חוץ, אלא היכא דמוחזק שאני. והק' הגרי"א הרי היכא שהנביא מתנבא לעבור על התורה יש תנאי שעושה למיגדר מילתא, וכאן הרי מצווהו לעבור על איסור "חובל", א"כ למה הגמ' לא דנה בזה. אלא ע"כ כיון דאמר "הכיני ופצעני" ליכא איסור תורה הואיל והרשה לו לחבול בו.

ניתוח קוסמטי

אבל עי' בשו"ת אגרות משה (חושן משפט חלק ב סימן סו) שדן האם מותר לנערה בשביל שידוכין, ליפות עצמה על ידי ניתוח שהוא חבלה בגופה, ויש בזה מצד האיסור לחבול בעצמו. עי"ש שרצה להתיר על פי הרמב"ם שאינו אסור אלא דרך נציון, וכתב להוכיח כדברי הרמב"ם מההיא דסנהדרין (הנ"ל) דהוצרך להוכיח מאברהם בהר המוריה ומאליהו בהר הכרמל, דמוחזק שאני, ולא הוכיח ממיכה גופא, דאי לא תימא הכי (שמוחזק שאני) היה אסור לשמוע לו משום לאו דלא יוסיף, אלא ע"כ דמצד לאו דלא יוסיף היה מותר, **דכיון דאמר לו שיכהו בדבר ה' הרי אין זה דרך נציון ובזיון**, אף אם אינו מוחזק עדיין לנביא ואינו רשאי להאמינו לעבור על איסור, דמ"מ כיון שהוא אומר שיכהו לא מפני שהוא רוצה לחבול בעצמו אלא שהוא בדבר ה', אינו דרך נציון ובזיון, (אפילו על הצד

שהוא נביא שקר). ולפי דבריו אזדא ראיית הגרי"א, שאין הטעם משום שמחל, אלא שאינו דרך נציון, משום שכוונתו לעשות רצון הבורא.

הכאה לאפרושי מאיסורא ואב המכה בנו

ואין להקשות ממ"ש הגרמ"פ עצמו (שו"ת אגרות משה חו"מ חלק א סימן ג) להקשות על ההיא דאמרינן (כתובות לב, א) שלא דחובל הותר מכללו בבית דין, דלמה נקט רק מה שהותר בב"ד, הוי ליה לנקוט מה שהותר לאב להכות את בנו, וכן מה שמותר להכות את חבירו לאפרושי מאיסורא, אלא ע"כ משום דאין זה נחשב הותר מכללו, שכיון שמכהו לאפרושי מאיסורא ולקיים עשה, וכן אב את בנו לחנכו, אינו דרך נציון, ולא נאסר כלל. ורק שליח ב"ד שמכה החוטא בתורת עונש על חטאו מקרי דרך נציון, שאינו בשביל העתיד לחנכו ולהפרישו מאיסורא, אלא לענשו על העבר.

וקשה דלפי מה שכתב שהיכא שמכהו כדי לקיים מצות ה' לא מקרי דרך, א"כ למה במלקות נחשב הותר מכללו הרי מכהו משום צווי ה', וכמו שאצל מיכה לא מקרי דרך נציון, ה"נ בכל שליח ב"ד. וי"ל כפשוטו דשם הוי הכאה בעלמא, ולכן אם מכהו כדי לקיים מצות ה' אינו דרך נציון, אבל כאן הוי עונש א"כ שפיר מקרי דרך נציון, אפילו אם מקיים רצון ה'. אבל לכאורה אין כן דעת המהרלב"ח, שהרי הוא הוכיח מדברי הרמב"ם שמותר להלקות האנוסים כדי שיפטר מדי כריתתן, וההיתר הוא משום שהם מוחלים על הכאתם, ולכן לא מקרי דרך נציון, ושם הרי הוי הכאה של עונש, ולדברי הגרמ"פ אפילו היכא שאינו דרך נציון, אם זה בשביל עונש מקרי דרך נציון.

הבאנו דברי הגרמ"פ להוכיח כדברי הרמב"ם מסוגיא דסנהדרין (פט, ב), אבל לכאורה סותר משנתו דבאגרות משה (אורח חיים חלק ג סימן עח) דן לומר שאפילו אם חבירו נתן לו רשות להכותו אסור להכותו, והק' מהא דנענש חבריה דמיכה על שלא הכה את מיכה הנביא, ותל' משום דמיכה היה נביא מוחזק, ומחוייבין לשמוע לו אפילו לעבור אלאו בהוראת שעה. ולפי זה הדרא קושיא לדוכתיה למה אין הגמ' מוכיח דנביא המוחזק שאני מזה גופא שהיה מחוייב לשמוע לו להכותו, אף שהוא לאו מאחר דרשותו לא מהני, ותל' הגרמ"פ שהביא מאברהם בהר המוריה דשמע לו יצחק, ומאליהו בהר הכרמל, משום דאיכא מ"ד דאדם רשאי לחבול בעצמו, ולדידיה מועיל רשותו שלא יעבור על הלאו, ולכן הוכיח מאברהם ואליהו שודאי הוא איסור לכו"ע, ובכל זאת מותר היכא שהוא מוחזק לנביא.

גופו של אדם אינו שלו

יש צד גדול לומר שא"א למחול כלל על חובל, משום דאין אדם בעלים על גופו, שיכול למחול עליו. וז"ל שו"ע הרב (חושן משפט הלכות נזקי גוף ונפש ודיניהם) אסור להכות את חבירו אפילו הוא נותן לו רשות להכותו, **כי אין לאדם רשות על גופו כלל להכותו ולא לביישו ולא לצערו בשום צער**, אפילו במניעת איזה מאכל או משתה, אלא אם כן עושה בדרך תשובה, שצער זה טובה היא לו להציל נפשו משחת, ולכן מותר להתענות לתשובה אפילו מי שאינו יכול להתענות ומי שיכול להתענות מותר אפילו שלא בדרך תשובה, אלא כדי למרק נפשו לה' שאין טוב למעלה מטובה זו.

ולדבריו יש להסתפק בציור של המהרלב"ח, דשם רצו ששלוחי ב"ד יכום משום דרכי תשובה, א"כ אולי יודה שאין איסור.

לעיקר היסוד של השו"ע הרב יש מקור בדברי הרדב"ז הידועים. דהנה הרמב"ם (הלכות סנהדרין פרק יח הלכה ו) כתב שגזירת הכתוב היא שאין ממיתין בית דין ולא מלקין את האדם בהודאת פיו אלא על פי שנים עדים, וזה שהרג יהושע עכן ודוד לגר עמלקי בהודאת פיהם הוראת שעה היתה או דין מלכות היה, אבל הסנהדרין אין ממיתין ולא מלקין המודה בעבירה שמא נטרפה דעתו בדבר זה, שמא מן העמלין מרי נפש הוא המחכים למות שתוקעין החרבות בבטנם ומשליכין עצמן מעל הגגות שמא כך זה יבא ויאמר דבר שלא עשה כדי שיהרג וכללו של דבר גזירת מלך היא.

וכתב עליו הרדב"ז שהטעם שכתב הרמב"ם לא שייך גבי מלקות, ולפיכך כתב וכללו של דבר גזירת המלך היא ואין אנו יודעים הטעם. אבל אפשר לתת קצת טעם, לפי שאין נפשו של אדם קניינו אלא קנין הקדוש ברוך, הוא שנאמר הנפשות לי הנה (יחזקאל י"ח), הילכך לא תועיל הודאתו בדבר שאינו שלו, ומלקות פלגו דמיתה הוא, אבל ממונו הוא שלו ומש"ה אמרינן הודאת בעל דין כמאה עדים דמי. וכי היכי דאין אדם רשאי להרוג את עצמו, כן אין אדם רשאי להודות על עצמו שעשה עבירה שחייב עליה מיתה לפי שאין נפשו קניינו. ומסיק שעם כל זה אני מודה שהיא גזירת מלכו של עולם ואין להרהר.

שיטת הספר חסידים

כתב בספר חסידים (סימן תקע) שאם בניו של אדם מכים זה את זה, הגדול לגדול או הגדולים לקטנים, לא יוכל האב לומר להם הכוני או הכו אמכם. וכן כשמקללים זה את זה, לא יאמר תקללו אותנו או אותי, על מנת כן שלא תכו ולא תקללו אחיכם ואחיותיכם, אף על פי שיותר היה שמח האב שקללו אותו אינו רשאי לומר להם כן, ואינם רשאים לעשות לאביהם ולאמם כן. הרי לן להדיא דעת הספר חסידים שלא מועיל מחילת האב לענין הכאה וקללה.

עונש מדיני שמים

אבל אולי כוונתו רק מדיני שמים, שכן כתב במקום אחר (סימן תקעג) וז"ל ומה שאמרו האב שמחל על כבודו כבודו מחול, מדיני אדם אבל בדיני שמים חייב. וכבר העירו עליו דמה מועיל מחילה לגבי דיני אדם, הרי בין כל אין עונש ב"ד על כיבוד אב ואם, הואיל ומתן שכרו בצדו. ועי' בספר לשון חכמים שתי דאורי סובר כשיטת הריצב"א (תוס' ב"ב ח, ב) שאע"פ שאין נענשין אבל יכולים לכופם, ואם מחל אין כפייה.

ועי' בספר ברית עולם (פי' החיד"א על ספר החסידים תקעג) שלפי דברי הס"ח מיישב מה שאמרו חז"ל דנענש יעקב אבינו ע"ה כ"ב שנה על ביטול כבוד אב ואם, וק' למה יצחק אבינו ע"ה לא מחל לו כבודו שלא יענש יעקב אבינו. ולפי הס"ח י"ל שבאמת יצחק מחל ליעקב, ואהני לדיני אדם אבל אכתי נשאר חייב בדיני שמים, והקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה ולכך נענש.

מחילה על מורא אב ואם

הברכי יוסף (יו"ד סימן רמ, יג) דן האם יכול האב למחול על יראתו, ומביא ראיה מתשובת הריב"ש (סימן ר"כ) שכתב שאין בזיונו מחול, משמע דדווקא בזיונו אינו מחול אבל מוראו מחול. הא מוראו מחול. וכן יש להביא ראיה מהא דאמרינן (קדושין לב, ב) רב הונא קרע שיראי באפי רבה בריה, אמר איזיל איחזי אי רתח אי לא רתח, ודילמא רתח וקעבר אלפני

עור, דמחיל ליה ליקריה. ופרש"י ודילמא רתח ואמר לאבוה מידי ברתחיה. ופשיטא דאי אמר מידי לאבוה ברתחיה עבר על מורא אב, דמורא הוא לא סותר את דבריו, וכ"ש לדבר כנגדו, זה בכלל מורא הוא, ועל זה משני הש"ס דמחיל ליקריה, משמע דאף כי לימא מידי דקעבר על מורא אב כבר אביו, מוראו מחול. וכן מוכיח ג"כ מספר החינוך (סוף מצוה רי"ב) וז"ל ועובר עליה והקל ביראתם ביטל עשה, אלא א"כ מדעת האב ובמחילתו, שהאב שמחל וכו'.

אבל כתב דלפי הספר החסידים, דאף דכבודו מחול בדיני אדם אבל בדיני שמים חייב, א"כ מאי משני הש"ס דמחיל ליקריה, הרי אכתי איכא עונש שמים, ועדיין עובר על לפני עיור. ותי' דלפני עיור ליכא כי אם כשמתחייב בדיני אדם, אבל כשאינו מתחייב רק בדיני שמים לא שייך לפני עיור. עוד תי' דיש לחלק בין היכא שהוא נותן אצבע כדי שיעבור על כבוד אב, להיכא שהוא בשאט ונפש עבר על כבוד שחייב, ואח"כ מחל אביו, דבכה"ג דרב הונא (שהוא גרם) אף בדיני שמים פטור.

אבל עדיין הק' דאי רתח הוא עון כעס, דשקול כעבודה זרה כמשז"ל, ואיכא לפני עיור, ומאי אהני דמחל ליקריה, סוף סוף מרתח קרתח ונלכד בעון כעס, ותי' החיד"א דקים ליה לרב הונא דרבה בריה לא ילכד בסוג הכעס שאמרו ז"ל דשקול כעבודה זרה, רק אפשר דרתח כל שהוא, ואמר ליה מידי ברתחיה, באופן דלית בה משום עון הכעס, רק שמקל במורא אב, ולזה ראה והתקין דמחל ליקריה.

צער אביו

אבל לעיקר הענין האם האב יכול להרשות לבנו להכותו במקום להכות את אחיו, יש סתירה בדברי הס"ח דלהלן (סימן תקע"ד) כתב וז"ל ראובן רצה להכות את שמעון אחיו, ובא יעקב אביו ואמר לראובן הכני ואמחול לך, אף על פי שנראה בעיני אדם שעון שיכה אביו אפילו בלא חבורה בדיני אדם רע יותר, אבל בדיני שמים כנגד הצער של אביו זה יותר. עי"ש שמביא ראייה מדוד המלך שבקשר להסיפור שסיפרו לו על העשיר שגנב הכבשה מהעני, וכתוב שדוד המלך נשבע (ש"ב י"ב ה') ש"בן מות האיש ואת הכבשה ישלם ארבעתים", והק' הס"ח אם העשיר יתן לעני עושר למה יהיה בן מות, **אלא כנגד הצער שהיה לאיש רש לכך בן מות.**

דעת השאילתות

בספר שאילתות דרב אחאי (פרשת משפטים שאילתא סא) אחרי שמאריך להביא כל הסוגיא דסהדרין (פד, ב), מסיק שהא דאמרינן **שהאב שמחל על כבודו מחול, הני מילי כבודו אבל הכאתו וקללתו לא.**

מחילה על בזיון האב

גם הטורי אבן (מגילה כח, א) כתב שלא מועיל מחילה, והוכיח כדבריו מההיא דסנהדרין (פד, ב) שרב לא שביק לבריה למשקל ליה סילויא וכו' ואי האב יכול למחול על בזיונו, א"כ ה"ה על הכאתו נמי יכול למחול, א"כ למה לא שבקו לבניהם למיפתח כוונתא ולמשקל סילויא, הוי ליה למחול על כבודם, אלא וודאי כל כה"ג שהוא דרך בזיון אין כבוד האב מחול וה"ה לכבוד הרב.

אבל הק' על דבריו מהא דאמרינן (קדושין לב, א) רב הונא קרע שיראי באנפיה רבה בריה, אמר איזיל אחזי אי רתח אי לא רתח, ופריך דילמא רתח ועבר אלפני עור, ופירש"י

ודילמא רתח ואמר לאבוה מידי בריתחיה, ומשני דמחל ליה ליקרא, אלמא אפילו לענין בזיון כבוד אב מחול.

חובל בעצמו

עוד יש להוכיח שלא מועיל מחילה, מהא דקי"ל שאסור לחבול בעצמו. דיעוי' ברמב"ם (הלכות חובל ומזיק פרק ה הלכה א) שכתב וז"ל אסור לאדם לחבול בין בעצמו בין בחבירו. וכ"ה בשו"ע (חו"מ סימן ת"כ סעיף לא) החובל בעצמו, אף על פי שאינו רשאי, פטור. אחרים שחבלו בו, חייבים, ואם איתא שמועיל מחילה לאחרים כ"ש שמותר בעצמו. (ומש"כ בתשובת הגרשז"א שהרמ"א פסק בסימן ת"כ שמותר לחבול בעצמו, יגעתי ולא מצאתי)

ועי' בספר גשר החיים (הנ"ל) בתשובת הגרי"א הרצוג שבאמת הק' על עצמו מהחובל בעצמו, ורצה לומר שזה רק אליבא דבר קפרא שנזיר מקרי חוטא שציער עצמו מן היין, ואפילו לבר קפרא אינו אלא מדרבנן, כמ"ש המל"מ (פרק ג' מהל' דעות). אבל מדברי הרמב"ם משמע דהוי איסור תורה, שהרמב"ם משווה חובל בעצמו לחובל באחרים.

בדליכא אחר

לגבי עיקר הנידון האם מותר לבן לעשות זריקות לאביו או אמו, רצה הגרי"מ טוקיצינסקי (בעל גשר החיים) להתיר על פי דברי הרמב"ם ושו"ע, שהיכא דליכא אחר מותר. וכאן שהבן יעשה הזריקות בחנם, ואחר יקח כסף, א"כ מקרי שליכא אחר, דהיינו שליכא אחר בחנם.

אבל עי' בתשובה של הגרצ"פ פרנק שחולק עליו, משום דאע"ג דקי"ל דכבוד אב ואם משל אב, אבל כאן יש להבין חיוב לעשות הזריקות לאביו, אלא שיש חשש של שגגת חנק ולכן אינו יכול לעשות בעצמו, א"כ חייב לשלם לאחר שיעשה, כדי שלא יעבור על איסור, ולא מקרי כאו"א משל בן, שזה שהוא משלם כסף אין זה בשביל חיוב כאו"א, אלא כדי שלא יכשל באיסור חובל, אז הוא משלם כסף בשביל עצמו. אבל יש לדון דאולי נאמר שהיות ואצלו יש חשש איסור ואיכא אחר, אז אין לו חיוב כלל.

מי חייב לשלם בשביל הרכבת

כעין דברי הגרצ"פ שמעתי פעם בשם הגר"ח סלאוויצקי, שבחור שאל אותו שהאבא רצה שהוא יבא לבקר אותו בעיר אחרת, וכדי להגיע לשם צריך לנסוע ברכבת שעולה כסף, וטען הבחור שקי"ל שכאו"א משל אב, א"כ הוא לא חייב לשלם הכסף בשביל הנסיעה, ואם האב רוצה שיבא, שהוא ישלם הכסף. אמר לו הגר"ח שהוא לא צודק, שהרי הוא יכול ללכת ברגל, אלא מאי **שהוא** לא רוצה, א"כ זה שמשלם כסף אינו בשביל כאו"א, אלא בשביל עצמו שהוא לא רוצה ללכת ברגל. וגם שם יש להסתפק האם באמת הוא חייב לטרוח כל כך בשביל מצות כאו"א, דהיינו ללכת לעיר אחרת ברגל. וזה דיון גדול עד כמה חייבים לטרוח בשביל קיום מצוות, ואכמ"ל.

מסקנת הגשר החיים

בנוגע לזריקות מסיק בעל גשר החיים שמותר, בצירוף כמה טעמים. א' שלא שכיח כלל שמומחה יוציא דם ע"י הזריקה. ב' הואיל והאמא ענייה וניחא לה שהבן יעשה הזריקות,

משום שלא יקח ממנה כסף, א"כ יש כאן מחילה. ג' אולי מקרי "ליכא אחר", הואיל והוא אינו לוקח והאחר לורח כסף, ואע"פ שהגרצ"פ חלק עליו (כנ"ל) אבל הגרשז"א הביא שיש אחרונים שסוברים כוותיה.

לשחק כדור-סל

נשאלתי האם מותר לבן לשחק כדור-סל עם אביו, האם יש לאסור מחשש שיחבול באביו, כמו שאסור להוציא קוץ, דהוי שגגת חנק. ונראה שלכאורה לא עדיף מהוצאת קוץ שלא התירו הפוסקים אלא בדליכא אחר, וכאן הרי "איכא אחר". אא"כ נאמר שהאבא דווקא רוצה לשחק עם הבן, ומקרי ליכא אחר, אבל לכאורה לא מסתבר כך. ואולי י"ל דשם יותר חמור משום דשכיח שיעשה חבלה, אבל מאידך שם הוי צורך רפואי, וכאן זה רק משחק בעלמא אז מהיכי תיתי להכנס לחשש "שגגת חנק". וגם אין להתיר מטעם מחילה שאע"פ שלפי המנ"ח ומהרלב"ח מועיל מחילה, אבל כבר הבאנו דעת השאילתית, ספר חסידים, שו"ע הרב, והטורי אבן ועוד דלא מועיל מחילה, וכן הוא לכאורה הפשטות מהא דאסור לחבול בעצמו.